DOI: 10.11649/abs.2017.010

Małgorzata Kasner

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk

Warszawa

malgorzata.kasner@wp.pl

Recenzja

Mačiulis, D., & Staliūnas, D., *Vilnius – Lietuvos sostinė: problema tautinės valstybės projekte (XIX a. pabaiga – 1940 m.)*, Vilnius:

Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2015. Santrauka angl.

– Bibliogr., s. 297–315, ir išnašose. – Asmenvardžių rodyklė:

s. 319–322. Tiražas: 400 egz. ISBN 978-9955-847-97-7

1

Dangiras Mačiulis i Darius Staliūnas, autorzy litewskiej monografii *Vilnius – Lietuvos sostinė: problema tautinės valstybės projekte (XIX a. pabaiga – 1940 m.)* (Mačiulis & Staliūnas, 2015b)¹, która jest zmienionym, uzupełnionym i rozbudowanym wariantem anglojęzycznej pracy *Lithuanian Nationalism and the Vilnius Question, 1883–1940* (Mačiulis & Staliūnas, 2015a), to znani i cenieni w litewskim i zagranicznym środowisku naukowym badacze z Litewskiego Instytutu Historii. Pierwszy z nich, dr Dangiras Mačiulis, zajmuje się kulturą i dziejami społeczeństwa litewskiego w XX w., a także zagadnieniami pamięci zbiorowej Litwinów². Drugi – dr Darius Staliūnas, pełniący

¹ *Wilno – stolica Litwy: kwestia wileńska w projekcie państwa narodowego (koniec XIX w. – 1940 r.)*. Wszystkie cytaty z języka litewskiego – o ile nie podano inaczej – są w tłumaczeniu autorki recenzji.

² Więcej informacji na temat historyka wraz z wyborem najważniejszych publikacji: <http://www.istorija.lt/struktura/mokslo-skyriai/xx-amziaus-istorijos-skyrius/dangiras-maciulis/>

obecnie funkcję wicedyrektora Litewskiego Instytutu Historii, jest badaczem XIX w., m.in. kwestii polsko-litewskiego dziedzictwa kulturowego, dziejów wspólnoty żydowskiej na Litwie, litewskich miejsc pamięci³. Ich wieloletnia współpraca⁴, warsztat badawczy oraz doświadczenie naukowe, przyniosły kolejny interesujący rezultat: monografię z pogranicza historii idei, nauk społecznych, kulturoznawstwa, etnologii, politologii, a także kultury pamięci. I choć w pewnym sensie jest ona także opowieścią o Wilnie i jego mieszkańcach, to nie znajdziemy tu sensu stricto historii miasta:

Tę książkę jak najszybciej powinni odłożyć na półkę ci, którzy mają nadzieję na opowieść o „multikulturowym” Wilnie, – o wielogłosie narodów w historycznej stolicy Litwy nie będzie tu ani słowa. [...] Ta książka – to opowieść o Wilnie jako idei litewskiej stolicy, a także o tym, jak ta idea zawładnęła myślami Litwinów – to w istocie biografia tejże idei w czasach nowożytnych (Mačiulis & Staliūnas, 2015b, s. 9).

Takie sformułowanie zagadnienia badawczego sytuuje prezentowaną monografię w kręgu studiów nad nacjonalizmem; zaś termin *nacjonalizm* używany jest, podobnie jak w anglosaskiej literaturze przedmiotu, jako kategoria analityczna i ma charakter niewartościujący. W swoim opisie badacze wykorzystali koncepcję etnosymbolizmu (w szczególności dorobek Anthony’ego D. Smitha), który zwracał uwagę na ogromną rolę mitów i symboli oraz emocji i sentymentów w procesie formowania się nowoczesnych narodów. Zgodnie z tą koncepcją D. Mačiulis i D. Staliūnas w swojej pracy wiele uwagi poświęcili popularnym, moralnym i emocjonalnym wymiarom litewskiej identyfikacji narodowej, której konstytutywną częścią stała się także idea litewskiej stolicy: od stanu *symbolicznego zawłaszczenia* Wilna, do realnych zmian w charakterze miasta.

Zlitewszczenie Wilna było ważną częścią litewskiego projektu narodowego, w którym to – zgodnie z myśleniem nacjonalistycznym – to w istocie stolica decyduje o charakterze państwa. Owym nacjonalistom trudno było sobie wyobrazić państwo narodowe, w którego stolicy – centrum potęgi – naród tytularny stanowi zaledwie kilka procent mieszkańców. Można to było osiągnąć, nie tylko zachęcając Litwinów do osiedlania się w historycznej stolicy, ale także „przypominając” nieokreślonym narodowo mieszkańcom miasta o ich etnicznym pochodzeniu. Dlatego też w naszej książce przedstawimy również zagadnienia dotyczące litewskich zabiegów w celu zmiany składu narodowościowego Wilna na swoją korzyść (Mačiulis & Staliūnas, 2015b, s. 14).

Na początku XX w. realizacja opisanej powyżej koncepcji była bardzo trudna do wyobrażenia. Według rosyjskiego spisu ludności z 1897 r. sytuacja demograficzna w Wilnie wyglądała następująco: 40% – Żydzi, 30,9% – Polacy, 20% – Rosjanie, 4,2% – Białorusini i jedynie 2,1% – Litwini (Mačiulis & Staliūnas, 2015b, s. 12). I choć

³ Więcej informacji na temat historyka wraz z wyborem najważniejszych publikacji: <http://www.istorija.lt/struktura/mokslo-skyriai/xix-amziaus-istorijos-skyrius/darius-staliunas/>

⁴ Zob. chociażby: Mačiulis, Petrauskas, & Staliūnas (2012); Mačiulis & Staliūnas (2015a).

spisowi można wiele zarzucić, to nie ma wątpliwości, że oddawał adekwatnie pozycję narodowości litewskiej w Wilnie na przełomie wieków. Ta sytuacja generalnie nie zmieniła się do czasów II wojny światowej.

W celu dokładnego przeanalizowania dziejów opisywanej idei, litewscy badacze wykorzystali w swojej pracy nie tylko bogatą historiografię (litewską i zagraniczną), ale przede wszystkim źródła archiwalne oraz ciekawą ikonografię. Ogromna praca badawcza, poparta rzetelną analizą zebranych materiałów, pozwoliła na obiektywne przedstawienie nie tylko argumentów litewskich nacjonalistów na rzecz niepodważalnej *litewkości stolicy Litwy*, ale – dzięki poszerzeniu kontekstu badawczego – także ich oponentów, spadkobierców historycznej tradycji Wilna: Żydów, Polaków, Rosjan czy Białorusinów. I choć nie znajdziemy w recenzowanej monografii szczegółowej analizy ich stanowisk (godnych oddzielnych prac naukowych), to te kwestie zajmują w niej ważne miejsce, pozostając cennym elementem opisu, niezbędnym do ukazania jak najpełniejszego obrazu ówczesnej rzeczywistości.

2

Monografia *Vilnius – Lietuvos sostinė...* składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów ułożonych chronologicznie, zakończenia, streszczenia po litewsku i angielsku, bibliografii oraz indeksu nazwisk.

W pierwszych rozdziałach książki⁵ została wnikliwie przeanalizowana sytuacja litewskiego ruchu narodowego na przełomie wieków i okoliczności, w jakich jego liderzy zaczęli głosić ideę litewskiego Wilna jako centrum narodowej Litwy. Formowany pod koniec XIX w. program litewskiego nacjonalizmu podkreślał znaczenie Wilna jako symbolicznego „serca Litwy”. Takie rozumienie Wilna i jego roli „w litewskim organizmie narodowym” zakładało nierozzerwalność i niepodważalność ich wzajemnych więzi. Zdaniem liderów litewskiego ruchu narodowego⁶ o prawie Litwinów do Wilna miał decydować argument etnograficzny na temat litewskiego pochodzenia wszystkich mieszkańców Wilna oraz deklarowane pragnienie ciągłości historycznej: od Wielkiego Księstwa Litewskiego do narodowego państwa litewskiego. Realna sytuacja była zupełnie inna:

W latach 1904–1905 w Wilnie w dyskusjach liberalnych działaczy polskich, litewskich, białoruskich i żydowskich zaczął pojawiać się pogląd, że wszyscy oni, z wyjątkiem Litwinów, jako priorytet traktują autonomię terytorialną historycznej Litwy (Mačiulis & Staliūnas, 2015b, ss. 26–27).

⁵ Rozdział pierwszy pt. „Pod władzą Romanowów” („Romanovų valdžioje”, s. 19–73) i rozdział drugi, „W wirach pierwszej wojny światowej” („Pirmojo pasaulinio karo sukuriuose”, s. 75–96).

⁶ Przede wszystkim krąg twórcy i promotora litewskiego ruchu narodowego dra Jonasa Basanavičiausa oraz pisma „Aušra” (1883–1886).

Mimo takiego stanowiska reprezentantów większości wilnian, w pierwszych latach XX w. doszło do umocnienia pozycji litewskich w Wilnie. Głównie oczywiście w sferze symbolicznej. Tutaj przenosiły swoje siedziby redakcje litewskich czasopism, tu odbywały się pierwsze wystawy sztuki litewskiej, swoje siedziby zakładały organizacje społeczne i kulturalne; zaś polityzacja litewskiego ruchu narodowego i jego działania skierowane na unarodowienie mas chłopskich, zaczęły przynosić pierwsze efekty. Wybuch I wojny światowej i nowe realia geopolityczne wzmocniły pozycję Litwinów wobec innych społeczności narodowych w Wilnie. Z jednej strony była to – wprawdzie tymczasowa – zasługa niemieckiej władzy okupacyjnej, przychylniej litewskiemu modelowi rozwoju miasta i regionu; z drugiej zaś – wojenna migracja ludności, która spowodowała napływ uchodźców, w tym osób narodowości litewskiej. Bardzo ważną rolę w ich konsolidacji z lokalnym środowiskiem odegrało Litewskie Towarzystwo Pomocy Ofiarom Wojny. Podczas I wojny światowej do wcześniejszych argumentów na rzecz litewskości Wilna doszedł nowy: wyjątkowe prawo do Wilna miało także potwierdzać to, że było ono kolebką litewskiego ruchu narodowego.

Kolejny etap w rozwoju i upowszechnieniu idei Wilna jako narodowej stolicy Litwy zapoczątkowało powstanie niepodległej Republiki Litewskiej i nasilający się polsko-litewski konflikt o Wilno⁷. Na tle zmiennej sytuacji politycznej, niezmienna i niepodważalna pozostawała determinacja litewskiej elity politycznej, by uczynić Wilno stolicą państwa narodowego. Walki o Wilno i jego utrata na rzecz Polski nie tylko nie schłodziły tych zapalów, ale dostarczyły kolejnych argumentów na rzecz litewskich praw do miasta. Przelana w polsko-litewskim konflikcie krew nabrała symbolicznego charakteru świętej ofiary i walki z najeźdźcą, która w imię sprawiedliwości historycznej musi zakończyć się zwycięstwem.

Charakteryzując kwestię stosunków litewsko-polskich pod koniec 1918 do połowy 1919 r., Piotr Łossowski celnie stwierdził, że wcześniejsze kontakty polityczne i społeczne obydwu grup narodowych, przekształciły się w stosunki między dwoma państwami, w ten sposób tworząc nową jakość i nowe kwestie sporne (Mačiulis & Staliūnas, 2015b, s. 112).

Dodajmy, których zakładnikami stały się społeczności mniejszościowe: Polacy na Litwie oraz Litwini w Polsce⁸. Tak oto w ciągu niespełna trzydziestu lat (od końca XIX w. do lat 20. XX w.) idea Wilna jako stolicy nowoczesnej Litwy stała

⁷ Te zagadnienia opisują kolejne rozdziały: trzeci pt. „Czas zmian: 1918–1923” („Permainų laikas: 1918–1923 m.”, s. 97–136) i czwarty – „Wyzwalanie stolicy: 1923–1939” („Sostinės vadavimas: 1923–1939 m.”, s. 137–246).

⁸ Zob. także znakomitą rozprawę B. Makowskiego: *Litwini w Polsce, 1920–1939* (Makowski, 1986); oraz pracę K. Buchowskiego: *Polacy w niepodległym państwie litewskim 1918–1940* (Buchowski, 1999). D. Mačiulis i D. Staliūnas w swojej monografii poświęcają szczególnie wiele uwagi sytuacji społeczności litewskiej w Wilnie oraz jej roli w litewskim projekcie państwowym.

się niepodważalnie najważniejszą konstytutywną częścią litewskiego nacjonalizmu. Przyłączenie Wilna do II Rzeczypospolitej tylko zaostrzyło litewski dyskurs narodowy, wykluczając jakiegokolwiek próby podjęcia dialogu z Polakami. W takiej atmosferze idea narodowego Wilna często była wykorzystywana jako użyteczne narzędzie politycznej manipulacji i walki z przeciwnikami politycznymi, których z łatwością oskarżano o zdradę narodowych interesów, a nawet chęć unicestwienia litewkości. Z tego silnego przekonania o konieczności walki o zachowanie etnosu, narodził się ruch bardzo ważny społecznie – Związek Wyzwolenia Wilna⁹. Jego działalność miała na celu zaangażowanie całego litewskiego społeczeństwa w symboliczny proces wyzwalaania Wilna. Silne antypolskie resentymenty, propaganda nacjonalistyczna na gruncie mitologii narodowej, retoryka wyzwolenczo-mobilizacyjna – to wszystko na masową skalę ogarnęło życie polityczne, społeczne, kulturalne i duchowe Litwinów:

nawet przeświadczenie o zagrożeniu ze strony nazistowskich Niemiec nie zmieniło nastawienia litewskiej elity politycznej w sprawie Wilna i stosunków z Polską. [...] Na ogarniętej „permanentnym protestem” Litwie, publicznych dyskusji na temat kwestii Wilna w istocie nie było. Analizę sytuacji na Wileńszczyźnie, na Litwie zastąpiła publicystyka mobilizacyjna (Mačiulis & Staliūnas, 2015b, s. 149).

Nie ma wątpliwości, że w latach 30. XX w. dzięki różnorodnym masowym działaniom Związku Wyzwolenia Wilna oraz polityce państwa (np. manifestacje, upamiętnienia, edukacja narodowa społeczeństwa) zasięg idei wyzwolenia Wilna wśród mas był tak duży, że stał się nieodłączną częścią tożsamości zbiorowej większości Litwinów. Nie było w tym myśleniu miejsca dla realnej współpracy z innymi społecznościami narodowymi zamieszkującymi Wilno: przedstawicielami Żydów, Białorusinów, nie wspominając oczywiście o Polakach¹⁰. Okres 1923–1939 rozbudził tak silną niechęć do Polaków i Polski, że gdy wreszcie doszło do nawiązania stosunków dyplomatycznych, masy podejrzewały swoje elity o zdradę narodową. Próby ustabilizowania relacji polsko-litewskich w przededniu II wojny światowej, nieco zmniejszyły napięcie związane z Wilnem, choć sprawa nie straciła na aktualności.

Po zajęciu ziem II Rzeczypospolitej przez nazistowskie Niemcy i ZSRR, w nowej sytuacji geopolitycznej, 10 października 1939 r. Stalin przekazał Litwie Wilno¹¹. Mogłoby się wydawać, że tak oto po półwieczu od narodzin idea narodowej Litwy i jej stolicy

⁹ Więcej na ten temat zob. Kairiūkštytė (2001).

¹⁰ W pierwszej połowie lat 20. XX w. pojawiały się sporadycznie idee współpracy z Białorusinami czy ze społecznością żydowską (do połowy lat 20. XX w.), jednak te próby nie przyniosły spodziewanych efektów. Ponadto obawiano się idei narodowej Białorusi, według której Wilno było jej nieodłączną częścią.

¹¹ Było to oczywiście elementem konsekwentnie realizowanych zapisów paktu Ribbentrop-Mołotow, co zakończyło się aneksją Litwy (a także Łotwy i Estonii) i utworzeniem Litewskiej Socjalistycznej Republiki Litewskiej (czerwiec 1940 r.).

nareszcie stała się rzeczywistością¹². Wbrew nastrojom i oczekiwaniom społecznym, nie było to wcale oczywiste: dla większości Litwinów pierwsze spotkanie z realnym, a nie mitycznym, Wilnem było kulturowym szokiem. Zastana rzeczywistość miała niewiele wspólnego z wpajaniem im przez lata zafałszowanym obrazem miasta jako etnicznie i językowo litewskiego. Przybysze z Republiki Litewskiej musieli rozpocząć kolejny etap walki o litewskość Wilna, które miało jak najszybciej przemienić się z polskiego miasta w mówiącą po litewsku stolicę państwa. Na siłę przybrały procesy lituanizacyjne: najpierw przestrzeni miasta, później administracji, szkolnictwa, życia społecznego. Ich głównym celem było osłabienie, a nawet wyeliminowanie wpływów społeczności polskiej w Wilnie. Zdaniem autorów monografii wiele z tych działań można określić mianem segregacji narodowej:

Instytut Obywatelstwa [lit. Pilietybės institutas] został wykorzystany do przebudowy i „oczyszczenia” aparatu administracyjnego na Wileńszczyźnie. [...] Na przykład w samorządzie miasta Wilna w kwietniu 1940 r. pracowało 768 Polaków, 486 Litwinów, 80 Żydów i in., a z pracy w tej instytucji zwolniono 506 urzędników Polaków (Mačiulis & Staliūnas, 2015b, s. 274).

Proces lituanizacji Wilna miał się zakończyć w 1941 r. obchodami rocznicy 600-lecia śmierci założyciela Wilna, wielkiego księcia litewskiego Giedymina. Losy ogarniętej wojną Europy i okupowanej Litwy potoczyły się jednak inaczej.

II wojna światowa ostatecznie przerwała kulturowo-historyczną ciągłość tradycji Wilna. Holocaust, zbrodnie wojenne, głód i choroby – wszystko to sprawiło, że w powojennym Wilnie mieszkało tylko ok. 110 tys. osób (dwukrotnie mniej niż przed wojną). Straty wojenne społeczności polskiej powiększyły powojenne przesiedlenia do Polski Ludowej (tzw. repatriacja): „w ten sposób spełniło się odwieczne marzenie litewskiego nacjonalizmu – depolonizacja Wilna” (Mačiulis & Staliūnas, 2015b, s. 293).

Paradoksalnie idea narodowego litewskiego Wilna urzeczywistniła się w czasach radzieckich, gdy kolektywizacja rolnictwa i urbanizacja zmieniły skład narodowościowy stolicy Litewskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. W latach 70. XX w. Litwini stanowili około 1/3 mieszkańców Wilna, a w roku 1989 – już ponad jej połowę:

nie ma wątpliwości, że w wyniku konkretnych działań (dzięki narracji historycznej, zmianie nazw ulic, budowie pomników, a także coraz większemu procentowi litewskich mieszkańców miasta) Wilno stało się nie tylko sowieckim, ale także litewskim miastem, którego symbolem (ikoną miasta), była – podobnie jak w czasach narodzin idei Wilna jako stolicy nowoczesnej Litwy – wieża Giedymina – z tą różnicą, że powiewała nad nią nie trójkolorowa flaga narodowa, a flaga sowieckiej Litwy (Mačiulis & Staliūnas, 2015b, s. 295).

¹² O tym w rozdziale piątym „Odzyskanie stolicy: 1939–1940” („Sostinės atgavimas: 1939–1940 m.”, s. 247–289).

3

W monografii *Vilnius – Lietuvos sostinė: problema tautinės valstybės projekte (XIX a. pabaiga – 1940 m.)* litewscy historycy stanęli przed nie lada wyzwaniem: podjęli się analizy dziejów i charakteru idei miasta, które odegrało kluczową rolę w projekcie litewskiego państwa narodowego – „litewskiej Litwy”¹³. Ta idea od swoich narodzin (koniec XIX w.) aż do dziś, gdy Wilno jest niepodważalną stolicą niepodległej Republiki Litewskiej, w zależności od sytuacji społeczno-politycznej Litwy i całego regionu, potrafi wzbudzać silne emocje w środowisku politycznym, kulturalnym, a nawet naukowym. Dzięki swojemu warsztatowi naukowemu oraz wiedzy, D. Mačiulis i D. Staliūnas poradzili sobie z tym potencjalnym zagrożeniem bardzo dobrze.

Vilnius – Lietuvos sostinė... zajmuje wśród prac naukowych dotyczących bogatej i zróżnicowanej tematyki wileńskiej¹⁴ wyjątkowe miejsce. Przede wszystkim dlatego, że jest to pierwsza monografia analizująca w tak kompleksowy sposób zagadnienie nacjonalizmu litewskiego na przykładzie historii idei narodowego Wilna: od powstania pewnej ideowej formacji poprzez jej rozwój i transformację w zmiennych warunkach geopolitycznych, aż do momentu, gdy idea stała się długo wyczekiwany fakt. Zakreślony główny cel badawczy został osiągnięty z sukcesem, a to, że w monografii nie znajdziemy równie szczegółowego opisu i diagnozy zagadnień dotyczących, np. polskiego czy białoruskiego nacjonalizmu w kwestii Wilna (notabene wymagających oddzielnych opracowań), nie umniejsza rangi wykonanej przez naukowców pracy oraz obiektywizmu prezentowanych stanowisk. Dobór źródeł, bogata wielojęzyczna bibliografia (w której ważne miejsce zajmuje czasopiśmiennictwo, ze szczególnym uwzględnieniem prasy codziennej, oraz egodokumenty), ciekawa ikonografia, wyczerpujące przypisy i interesujące cytaty – wszystko to sprawia, że książka D. Mačiulisa i D. Staliūnasa jest istotną publikacją naukową oraz cennym źródłem informacji naukowej. Niewątpliwie będzie ona stanowić ważny punkt odniesienia nie tylko dla przyszłych badań historycznych, ale także politologicznych czy kulturoznawczych.

¹³ W znaczeniu zarówno etnicznym, jak i lingwistycznym.

¹⁴ O bogactwie literatury na temat Wilna świadczy chociażby wydana w Toruniu dwutomowa *Bibliografia Wilna* H. Baranowskiego (1996, 2000). Ponadto należy zwrócić uwagę na nowszą literaturę przedmiotu, np. Pukszo (2006); Lapinskienė (2008); Bujnicki (2009); Nikžentaitis (2013); Weeks (2015).

Bibliografia

- Baranowski, H. (1996). *Bibliografia Wilna: T. 1. Uniwersytet Wileński*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Baranowski, H. (2000). *Bibliografia Wilna: T. 2. Miasto*. Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Buchowski, K. (1999). *Polacy w niepodległym państwie litewskim 1918–1940*. Białystok: Instytut Historii Uniwersytetu w Białymstoku.
- Buchowski, K. (2006). *Litwomani i polonizatorzy: Mity, wzajemne postrzeganie i stereotypy w stosunkach polsko-litewskich w pierwszej połowie XX wieku*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Bujnicki, T. (2009). *W Wielkim Księstwie Litewskim i w Wilnie*. Warszawa: DiG.
- Kairiūkštytė, N. (2001). *Vilniaus vadavimo sąjunga, 1925-04-26–1938-11-25: Istorinė apybraiža*. Vilnius: Valstybės žinios.
- Lapinskienė, A. (2008). *Vilniaus lietuvių literatūra, 1920–1940*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Łossowski, P. (1982). *Litwa a sprawy polskie 1939–1940*. Warszawa: PWN.
- Łossowski, P. (1996). *Stosunki polsko-litewskie 1918–1920*. Warszawa: Książka i Wiedza.
- Łossowski, P. (1997). *Stosunki polsko-litewskie 1921–1939*. Warszawa: Instytut Historii PAN.
- Mačiulis, D., & Staliūnas, D. (2015a). *Lithuanian nationalism and the Vilnius question, 1883–1940*. Marburg: Herder-Institut.
- Mačiulis, D., & Staliūnas, D. (2015b). *Vilnius – Lietuvos sostinė: Problema tautinės valstybės projekte (XIX a. pabaiga – 1940 m.)*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla.
- Mačiulis, D., Petrauskas, R., & Staliūnas, D. (2012). *Kas laimėjo Žalgirio mūšį?: Istorinio paveldo dalybos Vidurio ir Rytų Europoje*. Vilnius: Mintis.
- Makowski, B. (1986). *Litwini w Polsce, 1920–1939*. Warszawa: PWN.
- Miknys, R. (1997). Vilnius and the problem of modern Lithuanian statehood in the early twentieth century. *Lithuanian Historical Studies*, 2, 108–120.
- Nikžentaitis, A. (Red.). (2013). *Atminties daugiasluoksniškumas: Miestas-valstybė-regionas*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla.
- Ochmański, J. (1965). *Litewski ruch narodowo-kulturalny w XIX w. (do 1890 r.)*. Białystok: Białostockie Towarzystwo Naukowe.
- Pukszt, A. (2006). *Między stołecznością a partykularyzmem: Wielonarodowościowe Wilno w latach 1915–1920*. Toruń: Europejskie Centrum Edukacyjne – Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Smith, A. D. (2007). *Nacjonalizm: Teoria, historia, ideologia* (E. Chomicka, Tłum.). Warszawa: Wydawnictwo Sic!
- Weeks, T. (2015). *Vilnius between nations 1795–2000*. Illinois: Northern Illinois University Press/DeKalb, IL.

R e c e n z j a

Mačiulis, D., & Staliūnas, D., *Vilnius – Lietuvos sostinė: problema tautinės valstybės projekte (XIX a. pabaiga – 1940 m.)*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2015. Santrauka angl.
– Bibliogr., s. 297–315, ir išnašose. – Asmenvardžių rodyklė: s. 319–322. Tiražas: 400 egz. ISBN 978-9955-847-97-7

Streszczenie

Poniższy artykuł jest recenzją najnowszej pracy autorstwa litewskich historyków z Instytutu Historii Litwy (Wilno): Dangirasa Mačiulisa i Dariusa Staliūnasa. Autorzy poddają w niej wnikliwej analizie ideę Wilna jako stolicy litewskiego państwa narodowego: jej narodziny, rozwój i masowe upowszechnienie w okresie od końca XIX w. do roku 1940. W monografii wykorzystano bogate materiały archiwalne, źródła bibliograficzne oraz interesującą ikonografię. D. Mačiulis i D. Staliūnas skoncentrowali się na jak najdokładniejszym opisie projektu litewskiego państwa narodowego, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii symbolicznego zawłaszczenia Wilna oraz procesu jego lituanizacji. Właśnie z tego powodu nie znajdziemy w omawianej pracy również szczegółowej analizy stanowiska polskiego, żydowskiego, białoruskiego czy rosyjskiego. Oczywiście nie umniejsza to wartości tej interesującej i inspirującej książki, która jest cenną publikacją akademicką oraz użytecznym źródłem do prowadzenia dalszych badań naukowych.

Słowa kluczowe: Wilno, koniec XIX w. – 1940; nacjonalizm litewski; nowoczesna Litwa; litewska tożsamość narodowa; stosunki polsko-litewskie

Review

Mačiulis, D., & Staliūnas, D., *Vilnius – Lietuvos sostinė: problema tautinės valstybės projekte (XIX a. pabaiga – 1940 m.)*
[*Vilnius – The capital of Lithuania: A problem in the project of the national state (late 19th century – 1940)*], Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2015.
Santrauka angl. – Bibliogr., s. 297–315, ir išnašose. – Asmenvardžių rodyklė: s. 319–322. Tiražas: 400 egz. ISBN 978-9955-847-97-7

Abstract

This paper is a review of the latest research work of two Lithuanian historians, Dangiras Mačiulis and Darius Staliūnas (Lithuanian Institute of History, Vilnius), entitled “Vilnius – The capital of Lithuania: A problem in the project of the national state (late 19th century – 1940)”. The authors in their work analyse the emergence, evolution and implementation of the idea of Vilnius as the capital of modern Lithuanian state at the turn of the 20th century until 1940. The monograph is based on valuable material from the archives, bibliographic sources and interesting iconography. With particular regard to the Lithuanian national project, describing and explaining the strategies of the symbolic appropriation of Vilnius and the question of Vilnius’ Lithuanisation, Mačiulis and Staliūnas first of all focus on the Lithuanian case in as much detail as possible. Here in the reviewed work we do not find such detailed analysis of Polish, Jewish, Belarusian or Russian attitudes towards the Vilnius question. Of course this does not detract from the importance of this inspiring book which is as a valuable academic publication and useful source for further research.

Keywords: Vilnius, late 19th century – 1940; Lithuanian nationalism; modern Lithuania; Lithuanian national identity; Polish-Lithuanian relations

Dr. Małgorzata Kasner, PhD in Literature, Lithuanist, The Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences, Warsaw; PhD thesis – 1999, University of Warsaw; author of a first monograph of Lithuanian poet Juozas Adomavičius-Kėkštas and several scholarly articles, essays and reviews; she conducts extensive research on the memory culture and city memory issue (the case of modern Vilnius).

Bibliography (selection): Juozas Kėkštas – *paribio poetas* [Juozas Kėkštas – Poet of the borderland], Vilnius 2002; Po co lituanistom “Kresy”? [Are the Eastern Borderlands (“Kresy”) necessary in research on Lithuania?], *Prace Filologiczne* vol. LV, Warszawa (Warsaw) 2008, 131–142; Wilno na przełomie XX/XXI wieku: pamięć i współczesność (na podstawie wybranych esejów Cz. Miłosza, T. Venclovy i V. Daunysa) [Vilnius at the turn of the 21st century: memory and the present day (on the basis of selected Miłosz’s, Venclova’s and Daunys’ essays)], *Acta litteraria comparativa* vol. 4, Vilnius 2009, 194–205; Wilno – na pograniczu pamięci. Kilka uwag o badaniu pamięci na pograniczu [Vilna – in the borderland of memories. Some remarks on the problem of memory on borderland], *Homo Historicus* 2009, Vilnius 2010, 387–395.

Correspondence: Małgorzata Kasner, The Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences, Warsaw, e-mail: malgorzata.kasner@wp.pl

Support of the work: This work was supported by a core funding for statutory activities from the Polish Ministry of Science and Higher Education.

Competing interests: No competing interests have been declared.